

'De lockdown was onnodig en pure paniek'

Kritiek coronamaatregelen

De gevolgen van de intelligente lockdown gaan mensenlevens kosten, denkt de Nijmeegse hoogleraar Ira Helsloot. „We kunnen jaarlijks tien miljard bezuinigen op schijnveiligheid.”

Uit de krant van gisteren

 de Gelderlander

Ira Helsloot. ©Foto Raphael Drent

'Nauwelijks positief effect.' Dat is wat in de ogen van Ira Helsloot, hoogleraar besturen van veiligheid aan de Radboud Universiteit, de 'intelligente lockdown' op 15 maart als resultaat heeft gehad. Sterker nog: „We hebben enorme schade opgelopen. De

recessie die we nu gaan doormaken, zal tot veel meer doden leiden. Er is geen enkele reden dat in twijfel te trekken."

Helsloot stond eind maart nagenoeg in zijn eentje met zijn kritiek op de noodmaatregelen van het kabinet om de uitbraak van het coronavirus te pareren. „Alleen zie je niet de doden die er de aankomende 20 jaar door gaan vallen."

Helsloots redenatie was: „Met alle maatregelen houden we maar een beperkt aantal mensen in leven, en vaak ook maar een jaar langer. Terwijl je er een veelvoud aan levensjaren voor 'weggooit." Doordat je de tientallen miljarden die de maatregelen kosten ook in de gezondheidszorg had kunnen steken. Doordat mensen door de crisis mogelijk langdurig werkloos raken en bekend is dat mensen in de bijstand eerder sterven.

Inmiddels is duidelijk dat door het sluiten van de verpleeghuizen er mensen van eenzaamheid zijn gestorven. En dat veel andere medische zorg die niet met corona van doen had, is uitgesteld en dat er daarom ook duizenden mensen eerder dood gaan.

„De maatregelen van voor 16 maart waren voldoende. Afstand houden als je kwetsbaar bent, thuis blijven als je ziek bent, in je elleboog niezen en dat soort elementaire zaken die het RIVM adviseerde. Als we nu terugkijken kun je op basis van de cijfers stellen dat de lockdownmaatregelen weinig effect hadden, omdat al op 16 maart het reproductiegetal onder de 1 zakte."

Hoezo? U weet toch niet wat de cijfers waren geweest zonder lockdown?

„Daar heeft u gelijk in. Het blijft altijd ingewikkeld. Maar we zien dat ook in andere landen die eerste maatregelen geleid hebben tot een daling van het reproductiegetal, de mate van besmettingen. Daarna zie je door de extra maatregelen geen andere trend ontstaan. Dus je kunt nooit bewijzen dat die ook effect hebben gehad. Behalve dan dat die vergaande maatregelen voor veel schade hebben gezorgd. Zonder die extra maatregelen gingen de cijfers ook al naar beneden. Dat is op zich geen bewijs dat het geen effect heeft gehad, maar ook niet dat het wél effect had."

'Doe zoals Zweden', zei u destijds, waar ze mensen veel vrijer lieten. Later zeiden veel meer mensen dat. Door de hoge besmettingscijfers in Zweden zijn daar ook weer veel mensen op teruggekomen.

„Ik vraag me af of het in Zweden zo slecht gaat. Eén ding is zeker: Zweden houdt zich vast aan de gekozen strategie. Flatten the curve. Dat was ook onze strategie, maar wij zijn van strategie veranderd. Van het afvlakken van de curve, naar uitroeien van het virus. Dat lijkt effectief, maar de vraag is of de kosten van deze beleidswijziging - al die extra maatregelen en al die schade - opwegen tegen de baten ervan. We zijn in paniek maatregelen gaan nemen. Ik weet het: ik praat nu met de kennis van achteraf. Maar er is bij ons nooit duidelijk gezegd: wanneer is goed goed genoeg? Zodra er niet meer mensen bij komen op de ic, is dan het doel bereikt? Je zou kunnen zeggen van wel. Maar we zijn gewoon doorgegaan met de maatregelen. In Zweden zeggen ze: het is onvermijdelijk dat de ziekte zich verspreidt, maar we moeten voorkomen dat de ic's overbelast raken. Dat is een andere insteek dan de uitroeistrategie die we hier in Nederland stiekem gekozen hebben."

Er zijn toch maatregelen losgelaten toen cijfers verbeterden?

„Vooral de scholen, en pas veel later andere dingen. En dan te bedenken dat die scholen van de RIVM al helemaal niet dicht hadden hoeven. Omdat die nauwelijks een rol spelen bij de besmettingen."

Er was een roep van het onderwijs zelf, van de leerkrachten die het voor zichzelf niet verantwoord vonden om voor de klas te gaan staan. Dat kun je toch niet negeren?

„Die roep was er, dat is waar. Maar je had kunnen zeggen: jullie zijn belangrijk voor de samenleving: onderwijs heeft veel te maken met welzijn op latere leeftijd. Met levensduur. Dus we roepen leerkrachten op kinderen niet in de steek te laten, in plaats van alleen aan zichzelf te denken, terwijl ze maar een klein risico lopen."

Als er dan verkeerde beslissingen zijn genomen, zou je toch verwachten dat er een moment komt dat de beslissers zeggen: dit of dat hebben we fout gedaan. Waarom gebeurt dat dan niet, denkt u?

„Het is bijna onmenselijk van besluitvormers te verwachten dat ze spontaan gaan zeggen: 'we hebben 50 of 100 miljard aan schade veroorzaakt en dat was misschien achteraf niet zo'n goed idee.' Ik las een interview met viroloog Marion Koopmans, die zei: 'Ik zou het zo weer doen'. Als zo'n topadviseur het met geen woord heeft over alle negatieve effecten van de maatregelen, kun je dan van het kabinet, dat zich laat omringen met zulke adviseurs die niets ter discussie stellen, verwachten dat het nu tot andere inzichten komt? Ik denk het niet."

U stelt dat er beslissingen in paniek zijn genomen. Hoe voorkom je dat bij een eventuele volgende uitbraak?

„Er is een groot verschil tussen wat nu gebeurd is en de situatie die eventueel in het najaar ontstaat. Omdat de aangerichte schade nu heel erg zichtbaar is. De besluitvormers namen eerst geen enkele notie van afwijkende adviezen. Maar bij een nieuwe golf kan niemand meer de effecten ontkennen.

Dat afsluiten voor andere informatie geldt ook voor de media. Ik hoor de hoofdredacteuren met geen woord reppen over het aanjagende effect dat de media hebben gehad. Ik ben benieuwd wie voor het eerst terug durft te kijken. De media hadden elke dag wel een verhaal met iemand die ogenschijnlijk gezond was en ook corona kreeg en overleed. Dat dat maar een promille van het totaal is, komt niet ter sprake. Terwijl die verhalen voor politici een opjagend effect hebben."

Rutte zegt: zonder maatregelen waren er 35.000 doden geweest. Dat lijkt me toch een gegeven waar je als politicus iets mee moet.

„De vraag is of het klopt wat Rutte zegt. Dat het er meer waren geweest, staat niet ter discussie. Maar wacht maar tot het eind van het jaar en ga dan de overlijdenscijfers in Nederland optellen. Dan zul je maar heel weinig verschil zien met andere jaren. Het overgrote deel van de mensen die overleden zijn, hadden meerdere onderliggende kwalen. Dat wil zeggen dat het grootste deel voor het eind van het jaar toch ook overleden zou zijn. Natuurlijk is ieder slachtoffer een drama, maar geen groter drama

dan de slachtoffers die nog jaren gaan vallen als gevolg van de lockdown. Vergis je niet: we hebben nu misschien tienduizend coronadoden, maar in een slecht jaar overlijden er net zo veel aan griep. En dan nemen we helemaal geen maatregelen."

De recente kritiek gaat vaak over de schade die de maatregelen hebben berokkend, bijvoorbeeld in verpleeghuizen. En dat er in het beginstadium al hoogleraren ouderengeneeskunde en economen bij de besluiten betrokken hadden moeten worden. Waarom is dat volgens u niet gebeurd?

„Angst. Ook voor mij geldt dat ik eind maart niet met veel plezier mijn verhaal deed, omdat ik niet al te veel enthousiasme zou krijgen. Ik heb op de kritiek die ik toen uitte van veel collega-wetenschappers en ook artsen infectieziektenbestrijding te horen gekregen: blijf het zeggen, maar wij gaan het níet zeggen. Er was angst om met een andere mening naar buiten te komen, om geslachtofferd te worden in de media. Ik heb me op enig moment ook teruggetrokken uit het debat. Er was geen geestelijke ruimte om zinnvoller over de te nemen maatregelen na te denken, omdat we bang gemaakt waren.

Ik heb daarna nog wel de verpleeghuissector mogen helpen om samen met bewoners en verzorgend personeel te komen tot een goede bezoekenregeling. Want die zeiden: het is onmenselijk om bij mensen die in hun laatste levensfase zijn niemand meer toe te laten. Dus heb ik in een periode dat het ministerie nog helemaal in paniek was en niemand wilde binnenlaten een bezoekenregeling opgesteld. Dat is later ook geaccepteerd door het ministerie."

Die hele pandemie is al zeker tien jaar geleden voorspeld. Waarom was in uw ogen de besluitvorming over de maatregelen dan zo beroerd?

„Het ingewikkelde is dat er zo veel risico's zijn die voorspeld worden. Als er ergens een overstroming komt, ga je altijd wetenschappers vinden die zeggen dat ze het hun hele leven al gezegd hebben dat het zou gebeuren. Er zijn zo veel putten waar het kalf in kan verdrinken: je kunt ze niet allemaal dempen. Maar de grootste risico's zijn overstromingen en infectieziekten. Voor overstromingen hebben we met onze dijken

natuurlijk verstandig beleid, maar voor infectieziekten hadden we niks concreets paraat. Zo'n lockdown stond in geen enkel plan. Daarom is het ook zo ongelooflijk dat er toe besloten is zonder goed te kijken wat de consequenties zouden zijn."

Nu komen we in een economische crisis. Hoe kom je daar uit?

„Ik ben geen econoom, maar wat zou helpen is dat je je overheidsgeld aan de goede dingen gaat besteden. We geven misschien wel tien miljard per jaar uit aan veiligheidsmaatregelen die geen of nauwelijks effect hebben. Het zit 'm soms in heel kleine dingetjes, zoals mijn favoriete onderwerp: het nooduitgangbordje. Daarvan is al tig keer bewezen dat het zinloos is. En soms zit het 'm in grote dingen: kijk naar wat we uitgeven aan het onder de grond stoppen van hoogspanningsleidingen, aan asbestbeleid, een legionellabeleid: allemaal zaken waar je maar heel kleine risico's loopt. Als je dat schrapt, heb je de eerste miljarden al binnen die je in de bevordering van de economie kunt stoppen."